

Ögonvittnet

Buss på Sverige 2014

Min mormor bodde med sin dotter, min mor, i Berlin under hitlertiden fram till 1943. Min mor hade svenskt medborgarskap men min mormor förlorade sitt när hon gifte sig med en tysk.

Mormor var en egensinnig kvinna som inte tvekade att visa vad hon tyckte även om det försatte henne i farliga situationer. Berättelserna om hennes civilkurage är många. En av dem handlar om när hon var med sina arbetskamrater på firmafest på en dansrestaurang. När hon blir uppjuden av en SS-soldat svarar hon:

– Nej tack, jag dansar inte med män med stövlar på.

SS-soldaten återkommer och bjuder upp henne igen. Hon ger samma svar, jag dansar inte med män med stövlar på, men lägger också till en uppmaning att sparka Führern där bak. Hon häktas. Men hon har tur. Morgon efter möter hon en polischef med civilkurage, han hjälper henne ur häktet med både hedern och livet i behåll:

– Du menar att vår Führer skulle ha en spark där bak för att han inte gick in i Polen tidigare?

Mormor tog parti i de små vardagssituationerna. På en buss reser hon sig för att ge sittplats till en äldre kvinna, en judinna. När kvinnan förskräckt skakar på huvudet säger mormor så att alla i bussen ska höra: ”Om du inte får sitta ska jag också stå”.

Med skräckblandad förtjusning har vi bett mamma att berätta om mormors vardagsprotester, om och om igen. Trots mormors ibland huvudlösa egensinne var budskapet till oss tydligt; alla är lika värda och vi ska följa vårt hjärta.

Jag läser ”Ögonvittnet” av Ernst Weiss, för första gången utgiven i Sverige av förlaget Bakhåll. Boken skrevs 1938 år men gavs ut först 1963. Huvudpersonen är läkare och han får en patient som kallas A.H. och som är inlagd för ”hysterisk blindhet”.

A.H. står för Adolf Hitler och mycket tyder på att författaren, som också var läkare, har haft tillgång till Hitlers sjukjournaler.

Idag vet vi att Hitler drev sin vansinniga propaganda mot judarna och vad det ledde till. Det som gör det så obehagligt att läsa ”Ögonvittnet”, 75 år efter att den skrevs, är att hans fördomar florerar också idag. Men nu handlar det inte om judar utan om muslimer.

Jag läser: ”A.H. hävdade att ”der Judt” inte arbetade, att han bara levde på ocker och inte ville veta av lag och ordning utan bara lögn, bedrägeri och svindel”.

Det är ungefär vad man säger om invandrare nu. Att de inte vill arbeta, att de kommer hit för att leva på bidrag, att de är kriminella och inte vill veta av vår svenska lag och ordning. Det är flera paralleller mellan då och nu som blir tydliga i Ögonvittnet. Jag ryser, och jag tänker på mormor som också var ett ögonvittne. Jag tittar upp mot taket, himlen, universum och utropar högt:

– Åhh, vad jag skulle vilja höra vad du skulle ha sagt om det som sker idag!

För första gången på flera decennier plockar jag fram en pappersbox som det står ”Barndom” på. Jag stoppar ner handen i boxen, lite på måfå, och får upp en mapp med tidningsurklipp.

På mappen finns en text med min mormors darriga handstil, skriven ett år innan hon dog: ”Dessa rubriker över Hitler sparar jag åt mina barnbarn och följande släkter”.

Hon svarade mig, och hennes budskap är tydligt. Låt det inte hända igen.